

A Magyar Patrisztikai Társaság XV. országos konferenciája

ESZMÉNY ÉS ESZMÉNYÍTÉS AZ EGYHÁZATYÁK KORÁBAN

2015. június 25-27.

Magtár Látogatóközpont

Pécs, Szent István tér 23.

PROGRAM

JÚNIUS 25.
csütörtök

15:00 Regisztráció, ebéd és szállásdíjak befizetése, tagoknak tagdíjbefizetés

16:00 Udvardy György megyéspüspök köszöntője és Somos Róbert elnöki megnyitója

I. SZEKCIÓ – elnök: Heidl György

16:15 D. Tóth Judit: *Eszmény és eszményítés az ókeresztény korban – elméleti alapvetések és módszertani megfontolások* (nyitóelőadás)

17:00 Perendy László: *„Deum qui fecit caelum et terram” – A keresztények istenének megnevezése a mártíraktákban*

17:30 Somos Róbert: *Hogyan eszményíti Dávidot Órigenész?*

JÚNIUS 26.
péntek

II. SZEKCIÓ – elnök: Bugár M. István

9:00 Pásztori-Kupán István: *A tanítók eszményítése. Diodórosz és Theodórosz alakja az antiochiai szerzők munkáiban*

9:30 Nagy Levente: *Orpheus, az eszményi dalnok: késő antik Orpheus-ábrázolások keresztény kontextusban*

Kávészünet

III. SZEKCIÓ – elnök: D. Tóth Judit

10:30 Pataki Elvira: *Eszményítés Nazianzoszi Szt. Gergely sírepigrammaiban*

11:00 Parlagi Gáspár: *Ad filios Dei – a kegyelem megszerzésének „eszményi” útja*

Ebédészünet

12:30 A Pécsi Püspökvár és az ókeresztény temető nevezetességeinek bemutatása

IV. SZEKCIÓ – elnök: Somos Róbert

15:00 Gelenczey-Miháltz Alirán: *Szophia „merészsége” – gondolatok a valentinianus teológiáról*

15:30 Ötvös Csaba: *Kezdetben? - a Gen 1,1-2 értelmezései a Nag Hammadi Könyvtár irataiban*

Kávészünet

V. SZEKCIÓ – elnök: Adamik Tamás

16:30 Bugár M. István: *Az eszményi eretnek*

17:00 Geréby György: *Az üdvtörténet, mint normatív történelem*

17:30 A Magyar Patrisztikai Társaság 2015. évi közgyűlése

JÚNIUS 27.
Szombat

VI. SZEKCIÓ – elnök: Baán István

9:00 Adamik Tamás: *Alkuin: De vita sancti Martini című munkájának értelmezése*

9:30 Sággy Marianne: *Aszkéta vagy püspök? – A szerzetesi eszmény
Sulpicius Severus Szent Márton életrajzában*

Kávészünet

VII. SZEKCIÓ – elnök: Sággy Marianne

10:30 Kendeffy Gábor: *Az Isteni Szó mint Igazság és Szavavihetőség –
Szent Ágoston legfontosabb érve a hazugság ellen*

11:00 Vassányi Miklós: *Eszményítés és denigráció Hitvalló Maximos életrajzi
hagyományaiban*

11:30 Tóth Anna Judit: *Damaszkuszi Szt. János A sárkányokról című írása*

12:00 Zárszó

ABSZTRAKTOK

D. TÓTH JUDIT:

Eszmény és eszményítés az ókeresztény korban
(Elméleti alapvetések és módszertani megfontolások)

Az európai vallási és kulturális hagyományban az eszmények/ideálok jelenlétét jóval a kereszténység megjelenése előtt, a homéroszi eposzoktól kezdve nyomon követhetjük, változó medialitással, mindenekelőtt az egyéni- és közösségi identitás megteremtésének, megerősítésének és megőrzésének kontextusában, szoros kapcsolatot mutatva a mindenkori társadalom és hatalom politikai, vallási, kulturális szándékaival. Az eszményeket megőrző, vagy olykor éppen átalakító, sőt eltörlő kollektív és kulturális emlékezet mindig rászorult az eszmény megteremtésének, azaz az eszményítésnek a retorikai és poétikai eszközeire, eljárásaira is.

Előadásomban az eszményítés/idealizálás interdiszciplináris (antropológiai, vallási, etikai stb.) témakörét néhány fontosabbnak látszó szempont alapján közelítem meg: milyen antropológiai és eszmetörténeti alapjai vannak az eszményítésnek; milyen nyelvi (poétikai-retorikai-stilisztikai) megkonstruáltságot mutatnak az eszményítő narratívák; az ezeknek adott jelentéstulajdonításban milyen szerepet kapnak a különböző (erkölcsi, filozófiai, vallási, politikai) eszmék; illetve maguk az ideálok milyen performatív hatással, cselekedtető erővel bírnak. Mindezeknek a számbavételekor mindenekelőtt a kulturális emlékezet Jan Assmann-i és a történelmi reprezentáció Hayden White-i elméleteit hívom segítségül.

Az eszmény és eszményítés kérdésköre olyan módszertani problémákat is felvet (pl. a ránk maradt források esetlegessége, megbízhatósága, referencialitása következtében), amelyekről függetlenül – pusztán elméleti megközelítésben – nem vizsgálhatjuk ezt. A legfontosabb elméleti és módszertani kérdéseket felvonultatva a példákat természetesen az ókeresztény korból (főleg a IV. századból, mindenekelőtt Nüsszai Szent Gergely műveiből) hozom, melynek két legnagyobb eszménye a mártír és a szent egymástól alig elválasztható alakja volt.

ADAMIK TAMÁS:

Alcuin: *De vita sancti Martini* című munkájának értelmezése

Alcuin *Vita sancti Martini* című művének latin szövegkiadása a *Patrologia Latina* 101. kötetében található a 657–664. hasábkon, és 16 fejezetre van felosztva. Tartalmilag ez 16 fejezet határozotán két részre tagolódik. Az 1–11. fejezet tartalmazza a szent életét születésétől haláláig, és tulajdonképpen erre illik a *Vita sancti Martini* (Szent Márton élete) cím. A 12–16. fejezet pedig a *Sermo de transitu sancti Martini* (Beszéd szent Márton halálláról) címet viseli, ez a cím pedig arra utal, ez a második rész egy szentbeszéd, amelyet Alcuin Szent Márton halála évfordulóján tartott. Alcuin Sulpicius Severus *Vita sancti Martini* (Szent Márton élete) című műve alapján állított össze ezt a művét. Olykor hosszabb szövegrészleteket is átvesz szó szerint, gyakrabban azonban parafrázisát adja az átvett részleteket (vö. I Deug-Su 1983, 167–169). Szent Márton tetteinek ismertetésében két korszakot különböztet meg: püspöksége előtti és utáni korszakot. Mivel a *Vita sancti Martini* című munkáját Sulpicius Severus még Márton életében írta, Márton halála előtti tetteiről és haláláról *Diallogi* (Beszélgetések) és *Epistulae* című műveiben számol be. Alcuin e művekből merített a Márton halálával kapcsolatos eseményeket. Alcuin művének legfőbb jellemzője a rövidség és egyszerűség. Ebből pedig arra lehet következtetni, hogy Alcuin liturgikus célokból készítette el ezt a két részre bomló életrajzot, amikor saját gyakorlatából látta, hogy a Szent Márton-kultuszt milyen formában tudja a leghatékonyabban propagálni, s ez az időszak 800 és 801 körül érkezhetett el.

BUGÁR M. ISTVÁN:
Az eszményi eretnek

Előadásomban a hereziológiai hagyomány egy meghatározó szeletét vizsgálom, két a III. század elején született munkát: az Órigenész neve alatt fennmaradt római eredetű Refutatio-t és Hippolütosznak csak néhány töredékben megőrzött, de széles hatása miatt nagyrészt rekonstruálható Syntagma-ját. Néhány kiválasztott eretnek szerző (Kérinthosz, Apellész, Theodosz, Noétosz) jellemzésén keresztül mutatom be a két eltérő koncepciót és bírálati stratégiát, a két mű egymáshoz való viszonyát, valamint az eretnekségnek a két szerzőnél ez alapján kibontakozó ideális természetrajzát.

GELENCZEY-MIHÁLTZ ALIRÁN:
Szophia „merészsége” – gondolatok a valentinianus teológiáról

A valentiniánus gondolkodás alapja egy olyan dinamikus- monista ontológia, amelyben a mindennek fölött álló Egy kiterjedése és összehúzódása adja a szellemi és a kozmikus világtörténet kereteit, a későbbi neoplatonikus filozófiai modellekhez hasonlóan. A valentiniánus Szophia-spekulációban a kiterjedés majd az összehúzódás egymást követő fázisai hozzák létre a filozófiai mítosz narratíváját. Először az isteni Teljesség, a Pléróma terjeszkedik az aiónok pluralitásába, így a történet során egyre újabb isteni részaspektusok (aiónok) jelennek meg. A terjeszkedés végső láncszeme a legtöbbször Szophiának nevezett utolsó aión, aki „szenvédélyei” által vezérelve szétfeszíti az Egy-Teljesség határát és betör az ismeretlenbe, mindaddig nyomulva a végtelenbe, amíg dinamikáját meg nem töri a mítosz legrejtélyesebb figurája, Horosz a Határ, avagy a Kereszt. Horosz mintegy kettévágva az aiont „igazi énjét” visszavezeti a Plérómába, szenvédélyeit azonban kizárja abból. A Teljesség ekkor visszahúzódik a leszakított résztől, amely mint végtelen kiterjedés a forma nélküli kozmikus matéria forrásává válik..... Előadásomban a Szophia-mítoszt nem a hagyományos bibliai exegézisre támaszkodva, hanem a görög metafizika és az un. „barbár” mitológia eszközeivel próbálom meg értelmezni.

GERÉBY GYÖRGY:
Az üdvtörténet, mint normatív történelem

A történetírás von Ranke által megfogalmazott, objektivitásra törekvő, és ekként empirikus programja ("wie es eigentlich gewesen") nem alkalmazható az üdvtörténet szempontjából. A biblikus történelemszemlélet elve a "mi történt valójában" helyett a normatív "minek kellett történnie", vagy másképp: "hogyan jelent meg a gondviselés által az isteni terv". Ez a szemlélet az események (isteni) igazságát, vagy másképp az esemény transzcendens jelentőségét tekinti mérvadónak a leíró tényfeltárás, valamint az immanens összefüggések keresése helyett. Az előadás ennek a szemléletnek az elveiről és bizonyos részleteit elemzi Yerushalmi Záhori!-ja, illetve Danielou A történelem misztériuma nyomán, különösen az Corpus Areopagiticum szempontjából.

KENDEFFY GÁBOR:
Az Isteni Szó mint Igazság és Szavavihetőség
Szent Ágoston legfontosabb érve a hazugság ellen

Ágoston az A hazugságról (De mendacio, 394/395) és az A hazugság ellen (Contra Mendacium, 420) című írásaiban a hazugság ellen elsősorban (a) biblikus, (b) a bizalom és a szavavihetőség fogalmára épülő, (c) az igazság ontológiai és teológiai fogalmából kiinduló, valamint (d) a kijelentések kommunikatív rendeltetésére alapozott érveket vet be. Előadásomban szeretnék hozzájárulni ennek a két fontos gyakorlati teológiai és egyben morálfilozófiai írásnak az értelmezéshez. Amellett fogok érvelni, hogy a fenti kategóriákba sorolható érvek közül egyik sem lép fel a vita végső eldöntésének igényével, és szeretném kimutatni, hogy az, ami döntő érvként rekonstruálható, az ezek egyfajta kombinációja. Értelmezésem szerint amikor az egyházatya semmilyen kivételt nem enged meg a hazugság tilalma alól, akkor az a meggyőződés vezet, hogy az igazmondás általában – bármilyen tárgyról van is szó – a teremtő és megváltó Isteni Szó születését képezi le, vagyis nem más mint a Fiú utánzása - úgy az intelligibilis, mint a testet öltött szóé.

NAGY LEVENTE:

Orpheus, az eszményi dalnok: késő antik Orpheus-ábrázolások keresztény kontextusban

Az intercisai római katonai táborhoz és polgári településhez tartozó délkeleti temető késő római sírjai közül a 20. század elején kirabolt, majd az 1960-as években újra megtalált 1023. sírban egy mitológiai és bibliai ábrázolásokkal díszített ládikaveret került elő, amelynek részletes ikonográfiai elemzése időszerű. A pogány istenalakok mellett hat bibliai jelenettel díszített ládikán kör alakú medaillonban az állatoknak éneklő Orpheus ábrázolása látszik, mellette Krisztus monogrammal. A keresztény kontextusokból ismert Orpheus-ábrázolásokat Krisztus-ábrázolásoknak, vagy egyértelműen Krisztusra utaló ábrázolásoknak tartotta a korábbi kutatás, mindenekelőtt a Callixtus, Domitilla és a SS. Pietro e Marcellino katakombákban adatolt példák alapján, hivatkozva az ókeresztény irodalom néhány Krisztust Orpheusszal összehasonlító szöveghelyére, mindenekelőtt Alexandriai Kelemennél. Röviden áttekintve a katakombák falfestményein kívül a többi keresztény kontextusból származó Orpheus-ábrázolást is, előadásomban -részben az intercisai ládikaveret ikonográfiai programjából kiindulva - kísérletet teszek a képtípus egy másik lehetséges értelmezésére, mindenekelőtt az Alexandriai Kelemennél fennmaradt ún. orphikus testimonium figyelembe vételével.

ÖTVÖS CSABA:

Kezdetben? – a Gen 1,1-2 értelmezései a Nag Hammadi Könyvtár irataiban

Az antik gnózis primer forrásaiban több olyan variáns olvasható, amely a világ teremtésére vonatkozik. A dramatikus történetek kereteibe foglalt leírások jelentése, eredete és értelmezése számos kérdést vetett fel nemcsak a kortárs szerzőkben, hanem a modern szakirodalomban is.

Tervezett előadásomban a bibliai első napra vonatkozó szövegrészek rövid áttekintésére vállalkozom. A Gen 1,1-2 hagyománytörténetébe illeszthető szövegrészek rövid bemutatásával és kommentálásával a vizsgálat három kérdésre keresi a választ: a szerzők milyen exegetikai módszerrel, milyen terminológia és milyen szimbolika használatával alkották meg saját konstrukcióikat.

A kérdések segítségével a vizsgálat során típusokba rendezem a szövegeket, kimutatom a legfőbb közös vonásokat és eltéréseket, és mindezek alapján kísérletet teszek arra, hogy megvilágítsam néhány pontban a szövegek sajátos spekulációinak és a kortárs teológiai hagyományoknak a viszonyrendszerét.

PARLAGI GÁSPÁR:

Ad filios Dei – a kegyelem megszerzésének „eszményi” útja

A Nagy Szent Makariosznak tulajdonított levelek közül, az Isten fiaikhoz címen is ismert első levél az igazi szerzetessé válás, azon belül is az isteni kegyelem megszerzésének rögzös útját írja le – a vélhetően még kezdő – szerzetesek számára. A mai olvasó számára ugyanakkor kevésbé a buzdító szándék, mint inkább a nehézségek (pl. az ún. „kegyelem játékának”) hangsúlyozása a legszembeütőbb motívuma a levélnek, ami a korai szerzetesség meglehetősen sajátos képét mutatja az „eszményi” útról. Előadásomban az *Isten fiaikhoz* c. levélnek a történeti és eszmetörténeti elhelyezésére teszek kísérletet. Egyrészt a benne szereplő motívumok recepciótörténetével a levél fontosságát szeretném hangsúlyozni, másrészt a különböző recenziók kritikai vizsgálatával szeretném megválaszolni a kérdést, hogy valóban a IV. sz.-i egyiptomi szerzetesség köreiből, vagy máshol kell keresnünk ezen aszketikus motívumok forrásvidékét.

PÁSZTORI-KUPÁN ISTVÁN:

A tanítók eszményítése – Diodórosz és Theodórosz alakja az antiochiai szerzők munkáiban

Mindenki hálással és büszkén emlékezik kedvenc tanáira. Életünk során gyakran emlegetjük frappáns mondásaikat, felelevenítjük a velük kapcsolatos történeteket. Bizonyos fokig az ógyházi tanítók esetében sem volt ez másképpen. Tanítványaik különféle exegetikai, történeti vagy egyéb teológiai műveiben az iskolák nagy mesterei, alapítói rendszerint kiemelt szerepet játszanak: megállapításaik, tetteik kanonikus erőre emelkednek, esetleges fogyatkozásaik háttérbe szorulnak, és még tévedéseik is bocsánatosaknak tűnnek. Különösen igaz ez abban az esetben, ha az illető tanítót halála után bármiféle támadás éri az illető iskolához nem tartozó, vagy éppen azzal vitatkozó teológusok részéről. Tarszoszi Diodórosz, az ún.

antiochiai iskola, az *aszkrétion* alapítója, és híres tanítványa, Mopszvesztiai Theodórosz a fenti okoknál fogva különleges, eszményített szerepet töltenek be közvetlen és közvetett tanítványaik – pl. Küroszi Theodórétosz, Antiochiai János, Edesszai Ibasz és mások – munkáiban, visszaemlékezéseiben. A fiatal antiochiai nemzedék tagjai mind az antiochiai ún. meletiánus szakadás, mind az ariánusokkal való küzdelem, az antifónás zsoltározás, mind pedig az egyetemes teológiai tanítás tekintetében nagy elismeréssel és különleges tisztelettel szólnak az iskola eme két géniuszáról. A két tanító halála után, a 431-es efézusi zsinat előtt és után körülöttük kialakult polémia kapcsán még erőteljesebbé válik Diodórosz és Theodórosz eszményítése. Az sem véletlen, hogy Khrüszosztomosz 438-as rehabilitálása és Konstantinápolyban történő ünnepélyes újratemetése évében jelenik meg Alexandriai Kürillosz *Diodórosz és Theodórosz ellen* című munkája, amelynek cáfolatát Theodórétosz készíti el. A teológiai pro és kontra érvek mellett egyre növekvő hangsúllyal esnek latba a személyekhez fűződő ragaszkodásból táplálkozó eszményítési kísérletek: ha Theodórétosz annyira tiszteli mestereit, hogy nem hagyhatja szó nélkül Kürillosz ellenük felhozott vádjait, Kürillosz a maga rendjén annyira eszményíti Athanaszioszt, hogy kritikai érzékét is elveszítve védelmezi az egykori alexandriai pátriárkának tévesen tulajdonított apollinarista szólásokat.

PATAKI ELVIRA:

Eszményítés Nazianzoszi Szt. Gergely sírepigrammaiban

Az előadás célja az Anthologia Palatina VIII. könyvében olvasható gergelyi epitaphionok vizsgálata. A legközelebbi barátot és a családtagokat (Basileios, ep. 2-11; az idős Grégorios, ep. 12-23; Nonna, ep. 24-74; Kaisarios, ep. 85-100; Gorgonia, ep. 101-103) gyászoló, a friss fájdalom helyett évekkal a szeretett személy elhunyt után keletkezett sírversek összetett irodalmi hagyomány hordozói. A változatos motívumaik és verselésük alapján kiterjedt variációs sorozatokat létrehozó művekben egyszerre vannak jelen a valós sírfelirat és a hellénisztikus fiktív epitaphion műfaji jegyei, valamint az epikus gyászbeszéd bevett formulái. A hiányérzet, a veszteség, illetve az égi otthonba való visszatérés és a feltámadás reményének megfogalmazásán túl a versek állandó közös eleme a kedves halott méltatása, amely a dicsérő beszéd, a logos enkomiasztikus retorikai hagyományán alapul. A vizsgálat néhány jellegzetes szöveghely alapján az alábbi kérdésekre keres választ: Alkalmas-e ezen, a klasszikus irodalmi tradíció és a keresztény hit normái által meghatározott költészet az eszményi anya, apa, fivér, barát alakjának némiképp sematikus megjelenítésén túl őszinte, személyes érzelmek kifejezésére? Az ugyenezen elhunytakra írott oratio funebrisek portréinak ismeretében mennyiben befolyásolja a közeli hozzátartozók eszményítését az adott műfaj? Hogyan illeszkednek az elhunyt magasztalásának kontextusába annak földi életben elkövetett esetleges bűnei? Miként rajzolódik ki közvetlenül a szülők, testvérek emlékére írott epigrammákból az önmagát ideális gyermekként, fivérként, keresztényként megjelenítő Gergely alakja?

PERENDY LÁSZLÓ:

„Deum qui fecit caelum et terram” – a keresztények istenének megnevezése a mártíraktákban

A vértanúság történetét kutató irodalom manapság arra törekszik, hogy a keresztényüldözést a többi ókori vallásüldözés kontextusában mutassa be. Noha kétségtelenül felismerhetők hasonlóságok a más kultuszok és vallási mozgalmak ellen irányuló üldözési hullámokkal, a keresztények üldözésének azonban legalább két sajátossága volt. Az egyik az a jelenség, hogy az üldözők kezdettől fogva hivatkozhattak valamilyen törvényi alagra (például az *Institutum Neronianum*-ra és Trajanus-nak az ifjabb Pliniusához küldött leiratára). A keresztényüldözések másik jellegzetessége az volt, hogy a keresztény mártírok erkölcsi bátorsága, nyílt kiállása számos megtérési folyamatot indított el. Ezt elősegítette az a tény, hogy a bírósági eljárás bizonyos fokú „publicitást” biztosított a mártírnak, mégpedig mind a tárgyaláson jelenlevők számára, mind pedig azoknak, akik később a mártíraktákat és szenvedéstörténeteket olvasták. Ezek az irodalmi műfajok kiváló eszköznek bizonyultak arra, hogy a keresztény hit legfontosabb elemeit bemutassák. Ezek a hitvallások ráadásul a vádlottak szájából hangzottak el, akikre mint újfajta hősökre, *milités Christi*-re néztek fel, és akiknek kijelentéseit erkölcsi kiállásuk is hitelesítette. Előadásomban azt a hitcikkelyt fogok bemutatni, amely gyakran megjelenik a mártíraktákban: Isten minden létező teremtője és ura. A római hatóság képviselőjének feladata volt annak megítélése, hogy a vádlott valamilyen tiltott vallás követője, tiltott istenség imádója volt-e. A teremtőt bemutató hitcikkely nagyon alkalmas volt arra,

hogy a számos isten közül a kérdőre vont mártír beazonosítsa a keresztények istenét. Amikor arra törekszünk, hogy feltérképezzük, vajon milyen utakon jutott el a hitvallási formuláknak ez az eleme a mártírártákba, az apologetikai irodalom több művére bukkanunk. Alig remélhetjük, hogy ezeknek az útvonalaknak a pontos térképet megrajzolhassuk, abban azonban bízhatunk, hogy a helyi egyházak életébe bepillantást nyerhetünk: képet alkothatunk arról, hogy az üldözések során való helytállásra hogyan készíthették fel a katekumenokat és a már megkereszteltet. Legalább hat olyan mártírártka áll rendelkezésünkre, amelyekben a keresztények istenét a mártírok az ég és a föld teremtetőjeként nevezik meg. Ezek a művek a II. század vége és a IV. század eleje közötti intervallumot ölelik fel. Előadásomban ezeket a fontos dokumentumokat elemzem, amelyek a vértanúk egyházának hitéről tanúskodnak.

SÁGHY MARIANNE:

Aszkéta vagy püspök? – A szerzetesi eszmény Sulpicius Severus Szent Márton életrajzában

A klasszikus auktorokon iskolázott jólmenő bordeaux-i ügyvéd, Sulpicius Severus bibliai előképek alapján, Atanáz alexandriai püspök és Jeromos remete-életrajzaival versengve írta meg Márton tours-i püspökről szóló művét. A *Vita Martini* legfeltűnőbb sajátossága, hogy Márton személyében nem a keresztény közösséget irányító püspököt, hanem a csodatévő „szentembert” mutatja be. Márton askéta volt és maradt püspökké választása után is: *idem enim constantissime perseverabat qui prius fuerat: eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat: atque ita, plenus auctoritatis et gratiae, implebat episcopi dignitatem, ut non tamen propositum monachi virtutemque desereret.* Ez a beállítás nem mindenki tetszését nyerte el sem a kortársak (Jeromos ki nem állhatta a *Vita Martini*-t), sem a későbbi tudósok közül: a püspök ilyenén ábrázolása nemcsak merőben új és meglepő dolog volt, hanem az egyházi kánonnal és a világi törvényekkel is ellenkezett.

Severus ábrázolásában Márton Isten hatalmával eltelt ember: *vir Deo plenus*. Márton, a püspököt Isten barátsága teszi kiválasztottá, nem hivatali pozíciója: Márton megbízatása nem császári kinevezésen alapszik, hanem lelki hatalmán. Püspöktársai közelében elveszti csodatévő hatalmát. Előadásomban azt vizsgálom, hogy Severus a bibliai hagyomány és az új egyiptomi sivatagi askéta-eszmény mely elemeit és hogyan alkalmazza a püspökre.

SOMOS RÓBERT:

Hogyan eszményíti Dávidot Órigenész?

Az előadás arra a kérdésre kíván válaszolni, miképpen formálódik ki az eszményített Dávid – elsősorban a Zsoltáros – alakja Órigenésznél. Az eszményítés közvetett, amennyiben nem egy közvetlenül, személyesen ismert, hanem vonásait illetően írott források alapján rekonstruált személyről alkot képet. Órigenész Dávid-portróját nekünk kell utólag megalkotnunk mozaikdarabokból, mert szerzőnk nem nyújt sehol részletes és árnyalt képet a zsidók királyáról. Az eszményítés jellege vallási-teológiai, eszközeit tekintve azonban – a legtöbb korabeli szerzőtől eltérően – nem rétorikai, hanem tudományos-exegetikai karakterű, amennyiben az eszményítés megvalósításának fő mozgatórugója a betű szerint és szellemi értelmezés kettőssége, ami tartalmi értelemben a testi és testetlen világ oppozícióját jeleníti meg. Dávid eszményítésének csúcspontja Órigenész azon megállapítása, hogy Dávid egyike a Szentírásban „isteneknek” (Zsolt 81, 1, Jn 10, 35) nevezett inspirált személyeknek (*Római levél kommentár* II. 10.), akikből a Szentháromság – szorosabb értelemben a Szentlélek – szól.

TÓTH ANNA JUDIT:

Damaszkuszi Szt. János: *A sárkányokról* című írása

A *Patrologia Graeca* XCIV. col.1599-1602. lapjain Damaszkuszi Szent János műveként jelent meg nyomtatásban egy rövid, a sárkányokról szóló írás, melyet egy még rövidebb, a stryxról szóló részlet követ. Bár témájuk sok szempontból egyedi, de a kutatás, talán a szerzőség kérdéses volta miatt, szinte teljesen figyelmen kívül hagyta őket. A szövegek leginkább homília-törödékeknek tűnnek, esetleg egy olyan homília-sorozatból vagy egyetlen hosszabb szentbeszédből, mely folklorisztikus hiedelemként létezését igyekezett cáfolni. A két szöveg közül különösen a sárkányról szóló érdekes: a szerző a klasszikus görög mitológia és zoológia *drakón*jait tartja szem előtt, a népi hagyomány, melyet cáfolni kíván, azonban egy teljesen eltérő tradíciót követ, melyben a sárkány emberalakot ölteni képes, nőket elragadó démon, a

viharisten ellensége. A szövegben utalásszerűen felbukkanó mitológéma egy indoeurópai alapmítoszra látszik visszautalni, melyet elsősorban a szláv és hettita anyagban mutattak ki. A szöveg szerzőségével kapcsolatban új, és meglepő módon még nem vizsgált adatként merül fel, hogy ugyancsak a Patrologia gyűjteménye gabalai Severianus neve alatt hoz egy eredetileg Mai Spicilegiumában publikált homiliát, melynek témája a Kalendae megünneplésének elítélése, a latin nyelvű cím szerint viszont De Pythonibus et maleficiis, tehát azonos a görög szövegünkével. A latin nyelvű szentbeszédet azóta azonosították mint Petrus Chrysologus homiliáját, a cím magyarázata viszont eddig elmaradt.

VASSÁNYI MIKLÓS:

Eszményítés és denigráció Hitvalló Maximós életrajzi hagyományában

A tervezett előadás Maximós két, szembenálló – görög, ill. szír – életrajzi hagyományában mutatná meg egyfelől az eszményítés, másfelől a denigráció eszközeit, stratégiáját, céljait és tágabb kontextusát. Ismeretes, hogy a görög hagiográfiai hagyomány, amely a még Maximós életében keletkezett dokumentumokra (a Bracke által dossier ψ -nek nevezett, VII. századi iratokra) épít, a szentet konstantinápolyi születésűnek mutatja be, és azt állítja, hogy Maximós Hérakleios császár első titkára volt, aki a monothelétizmus terjedése miatt hagyta el az udvart, és hamarosan apát lett egy főváros környéki kolostorban. A szír monofizita hagyomány szerint ezzel szemben Maximós Palesztinában született házasságon kívül, pogány családban, és Isten különböző csapásait éppen csak elkerülve érte meg a felnőttkort, amikor azután kifejtette „egyházpusztító” tevékenységét, melyért „jogosan” meg is bűnődött. A tervezett előadás a szakirodalomban Maximós származása körül jelenleg dúló vitát (Bracke, Larchet vs Boudignon, Booth) csak röviden ismerteti, ehelyett inkább az elsőrendű dokumentumokig – különösen a Maximós-vita különböző redakcióiig – visszanyúlva kísérli meg tisztázni, melyik hagyománynak mik az alapjai, és melyiket milyen indítékok motiválhatták sajátos céljaiban.